

הדף היומי

מסכת נדרים - דף ו'

עלון יומי ללומדי הדף היומי ו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת" לע"נ גיטל מלכה ע"ה בת ה"ר אשר אנטשיל ז"ל

עיונים על הדף

האם חטאת או אשם יכולים לבא נדבה?

הביאה הגמ' תוספתא בתמורה (פ"ג), שאם חייב בחטאת או אשם, ואמר "הרי זו חטאתי" "הרי זו אשמי", הרי זה נדר. אם אמר "הרי זו חטאת" "הרי זו אשם", לא חל נדרו, אף אם חייב חטאת או אשם. ביאר הר"ן (ד"ה מיתבי), כיון שאין חטאת ואשם באים בנדבה. מקור דברי הר"ן, ממשניות בשקלים (פ"ב מ"ה) שאין חטאת ואשם באים בנדבה.

הרא"ש כאן בביאורו, נוקט שמדובר באשם ודאי, שעליו אמרו שאין בא נדבה. אולם באשם תלוי, מובא בשלהי כריתות, "ר"א אומר מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום והוא נקרא אשם חסידים".

אולם המפרש (ד"ה דבריו קיימים) שאם לא מחוייב חטאת ואמר "הרי זו חטאתי" לא אמר כלום. היות ולא אמר עלי. אולם אם אמר "עלי" אע"פ שאינו מחוייב בחטאת ואשם, דבריו קיימים.

ועמד על דבריו ברמ"ע מפאנו (ס"ו כו'): הובא כאן בהג' מהר"ב רנשבורג) שהרי קי"ל, שחטאת ואשם לא באים בנדב ונדבה. א"כ איך כתב המפרש, שדבריו קיימים, אף אם אינו מחוייב בדבר.

מתרץ הרמ"ע, כוונת המפרש שנדרו חל. כלומר לגבי הלכות נדרים אין חסרון בנדרו. אולם אסור לו להקריב כיון שאין חטאת ואשם באים בנדבה. וא"כ מוטל עליו להתיר את הנדר. ואם הקריב באיסור, בכ"ז את נדרו שילם. והביא ראייה לדבריו, שאם נדר אדם "קרבן עולה ע"מ להקריבו בבית חונו", יקריב בבית המקדש, ואם הקריב בבית חונו, אמנם עבר על איסור כרת של הקרבת קודשים בחוץ, אולם בכ"ז קיים את נדרו.

האם אומר יה"ר אחר חטאת ואשם באמירת פרשת הקרבנות?

כאמור, אין חטאת ואשם באים בנדבה. לפי"ז יש לדון האם באמירת הקרבנות י"ל אחר פרשת חטאת יה"ר כאילו הקרבת חטאת, שהרי אם אינו חייב, על מה יאמר.

פסק המחבר (ס"ו א' סעיף ז') "כשיסיים פרשת העולה יאמר יה"ר מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל באלו הקרבתיו עולה וכך יאמר אחר פרשת המנחה והשלמים מפני שהם באים נדבה". כתב ע"ז הט"ז (סק"ז), שעל חטאת לא יאמר, כיון שאין חייבי חטאת, אא"כ עבר עבירה שחייבה חטאת. וכן לגבי קרבן אשם, שאע"פ שמצאנו שיש אשם תלוי, או יוכל לקבל על עצמו נזירות ולהתחייב באשם, מ"מ סתם אשם לא שייך שיבא בנדבה. והביא את דעת המהרש"ל (הגה לטור ובשו"ת ס"ו סד') שיוכל לומר יה"ר בין על חטאת ובין על אשם אולם שיאמר בלשון ספק.

היינו, יה"ר מלפניך שאם עברתי עבירה שחייבים עליה חטאת שיהיה זה נחשב כאילו הקרבת חטאת. אולם הט"ז מפקפק על דבריו, שהרי בקרבן עולה מצאנו שאדם יוכל לומר שאם אינו חייב עולה יעלה הקרבן בתורת נדבה. כיון שבעיקרו עולה באה נדבה. אולם בחטאת איך יוכל לומר אם אינו חייב יהיה הדבר בתורת נדבה, הרי אין כזה קרבן. וקריאת פרשת הקרבנות נחשבת לחטאת ממש, א"כ כשם שבמציאות בזמן בית המקדש (במהרה יבנה) לא שייך להביא על הספק אף באמירה לא יוכל לומר על הספק, היות ואין הלשון נתפס על צד נדבה.

(וביותר מוסיף הט"ז, שאין לומר קודם פרשת התמיד ואיזה מקומן "ונשלמה פרים שפתינו". כיון שאמירה זו מתייחסת לכל הבא אחרי ואף על פרשת חטאת והרי זה כמקריב חולין בעזרה אם אינו חייב חטאת. אלא אם יאמר, יאמר אך ורק במקום עבודת התמיד.)

המג"א (סק"א) הביא מהטור לומר אחר קרבן אשם. אולם דעת הב"י כפי שמוכח מדעתו בשו"ע לעיל, אין לומר אחר אשם ואף לא אחר אשם תלוי. (ע"י במג"א מה שהביא מהר"י אבוהב ומהר"י תיב. ודן המג"א בדיון חטאת נזיר. האם באה לכפר או לא. ודן בכך עם המהר"י מפוזנא. ועו"ש בדיון דברים. ועיווין במג"א אצלנו לעיל ד': שחטאת נזיר לא באה על כפרה. אף שנוזר נקרא חוטא וע"י בר"ן.) וע"י ביד אפרים שם על השו"ע. ובשו"ת. ובשו"ת אמונת שמואל סי' נג.

מביא המג"א מהב"ח, שהביא מהמהרש"ל כפי שנזכר בדברי הט"ז, שיאמר בלשון ספק אם נתחייבתי. והקשה המג"א, הרי לגבי קרבן חטאת צריך שידע האדם שחטא, וע"ז מביא קרבן, א"כ מה ששייך שיאמר יה"ר ולא יודע אם חייב קרבן. ונוקט המג"א, שעל חטאת לא יאמר. ועל אשם יאמר יה"ר, ובכך מיישב את דעת הטור כאמור לעיל, שלא יאמר בחטאת ויאמר באשם.

אולם התפלא הרע"א, הרי קי"ל כחכמים, שאף לגבי קרבן אשם, צריך החוטא לדעת שחטא, ע"מ להביא קרבן. א"כ מה הועיל המג"א בדבריו ליישב דעת הטור. ביד אפרים תמה על המג"א, כל מה שצריך ידיעה לחטאת, זה דווקא על עצם ההקרבה, אולם כאן בתפילה באמירת פרשת הקרבנות, הרי זה תפילה ובקשה ולא הקרבה בפועל.

המ"ב (ס"ה א' סק"ח) הביא את דברי הט"ז המהרש"ל המג"א, ונראה שנקט כדברי המג"א שעל חטאת לא יאמר ועל אשם ודאי ותלוי יאמר בלשון ספק. והוסיף שאם לבו נוקפו שעבר על חטא שיש בו חיוב חטאת יוכל לומר אף אחר חטאת בלשון תנאי. (וע"י עוד אריכות דברים בשערי תשובה ובבאר היטב.)

ובעצם קושיית הט"ז והמג"א, הביא בהר צבי (א"ח ס"ו א') שאמנם אמרו בגמ', בתענית (כ"ז:) ובמגילה (לא'): אמר אברהם לפני הקב"ה שמא יחטאו ישראל

לפניך מה תהא עליהם א"ל כבר תקנתי להם סדר הקרבנות שכל זמן שקורין בהם מעלה אני עליהם כאילו מקריבין לפני קרבן ואני מוחל להם כל עונותיהם, ואמרו בסוף מנחות, אמר רבי יצחק מאי דכתיב "זאת תורת החטאת", "זאת תורת האשם", כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת.

אולם נוקט היות צבי, שא"א לומר שע"י לימוד נחשב ממש כאילו הקריב בפועל. שא"כ בטלה הקרבת הקרבנות, שהרי כל אחד יאמר פרשת חטאת ויפטר. ותורת הקרבנות מה תהא עליה. אלא מסתבר שאמירת הפרשה, מגינה לפי שעה, עד שבמהרה יבנה המקדש ואז מחויב להקריב קרבן לכפרתו. והביא ראייה, מהגמ' בשבת (דף י"ב:) גבי ר' ישמעאל בן אלישע, שבשבת קרא והטה. והרי אסור להטות את הנר. וכתב על פנקסו, לכשיבנה ביהמ"ק אביא חטאת שמנה. ולכאור' אם מועיל אמירת חטאת כהקרבה בפועל, למה השהה את חיוב חטאתו, היה לו ללמוד ולומר פרשת חטאת, והיה נעשה כאלו הקריב חטאת. אלא ודאי שהחיוב של החטאת נשאר עליו, ואמירת פרשת חטאת תולה לו עד שיקריב.

לפי"ז ניחא, שאין להקשות כדברי המג"א שצריך ידיעה. ואין להקשות כדברי הט"ז, שלא שייך להביא בנדבה אף על הספק. כאן עסקין כמו שכתב ביד אפרים, בדרך תפילה ובקשה, וכמו שביאר בהר צבי, שהמטרה שיון עליו מהיסורים, עד שיקריב בפועל במהרה יבנה המקדש.

נשאל היום: יד שאינו מוכיח. יד לקידושין. יד לפאה.

כאמור נחלקו **אביי ורבא**, אם יד שאינו מוכיח מוגדר ליד. **לדעת אביי**, שמועיל בתורת יד, **מקשה הגמ'**, מברייתא שאומרת, "הרי הוא עלי" או "הרי זה עלי", אסור. **עולה מדבריה**, שדווקא כאשר אמר "עלי" מועיל לאסור. **מבאר**, שלא מועיל יד שאינו מוכיח, שהרי אם היה מועיל, אף בלא "עלי" היה נאסר. **מבאר אביי** (להו"א), שאם לא אמר "עלי", היה מקום לומר שהתכוון לומר "הפקר" או "צדקה" שאף כלפיהם יש יוכיח. (מבאר השיט"ק, לדברי אביי, שמועיל יד שאינו מוכיח, כדי לאסור קרבן, חסר ב' תיבות, שהרי היה צ"ל "הרי זה עלי כקרבן" וחסרים "עלי" ו"קרבן". אולם ליד לצדקה והפקר, חסר רק תיבה אחת "הרי זה הפקר" או "הרי זה צדקה".) **דוחה הגמ'**, שבלשון המחשבה מבוואר, שהסיבה שאסור זה מחמת שזה יד לקרבן, ואין אפשרות להעמיד בתורת יד לצדקה או הפקר. (מבאר התוס' ר"ד, היות ויש כלל, שסתם נדרים להחמיר, נעדיף את הסיבה לאסור בקרבן, ולא בלשון המותר ליד להפקר. אף שכלפי האמת עדיין שייך להעמיד בתורת יד לצדקה או להפקר.) **מבאר אביי** (לחסקא), היות ויש יד, ליד שאינו מוכיח, הדקדוק המחשבה יתפרש, **אם אמר "עלי"**, רק הוא אסור. אולם **אם לא אמר "עלי"**, שניהם יהיו אסורים.

מבואר תוספתא בתמורה, אדם **שמחוייב** בחטאת או אשם אמר, "הרי זו חטאתי", "הרי זו אשמי", חל הנדר. **אדם שאמר**, "הרי זו חטאת" או "הרי זה אשם" (ע"י ברא"ש שדווקא אם התכוון לאשם ודאי, אולם אשם תלוי, חל. כיון שזה מוגדר כ"אשם חסידים"), **אפילו הוא מחוייב** באחד מהם, **לא** חל הנדר, כיון שאינם באים בנדבה. **ולאביי**, שיד שאינו מוכיח, הוי יד, אם אמר "הרי זו חטאתי", היה צריך לחול הנדר, שהרי הוא מחוייב בה. (ע"י מפרש שאם היה אמר "עלי" היה חל הנדר אף שאינו חייב. וע"י בעיונים על הדף.) **מעמיד אביי** את התוספתא הנזכרת, כדברי רבי, שדווקא יד מוכיח הוי יד. **וחזור בו אביי** ממה שאמר (להו"א) שדבריו הם אף לשיטת רבי. **אולם רבא**, נשאר בסברתו אף לדעת רבון, שדווקא בנט אמרו שלא צריך יד המוכיח כיון שאין אדם מגרש את אשת חבירו. **אדם שאמר לאשה**, "הרי את מקודשת לי" ואמר לחברתה **"ואת נמי"**, בודאי מקודשת, אף השניה. (לדעת הר"ן, מדובר שאת כסף הקידושין קבלה אחת עבור חברתה. אולם אם נתן לכל אחת מהם פרוטה, לא צריך להגיע לנידון יד, ובדאי חלו הקידושין. אולם ע"י בתוס' ר"ד שחלק.) אם אמר לאחת, "הרי את מקודשת לי" **ולשניה אמר, "ואת"**, **הסתפק רב פפא**, האם יש יד (אפילו יד המוכיח. ר"ן) והיא מקודשת. או אין יד, והתכוון לומר לה, **ואת תבונני. אף שבמסכת קידושין הקשה ר"פ לאביי**, היתכן שסבר שמואל יד שאינו מוכיח הוי יד. בהכרח שר"פ סבר שמועיל יד לקידושין (שהרי לא תמה, על עצם דברי שמואל, שיש יד לקידושין). **נוקט הגמ'**, שהסתפק ר"פ לאחר דברי שמואל, אם תאמר שיש יד, האם צריך יד המוכיח או לא. (נשארה הגמ' בספק. הר"ן נוקט לקמן ז'. שבקידושין לחומרה, מחמת שזה ספק דאורייתא.)

אדם שאמר על פירות ערוגה, שהם פאה. ועל ערוגה אחרת, אמר **"והדין נמי"**, ברוחו שחלה הפרשת הפאה, אף על הערוגה השניה. (ואדם יכול לעשות כל ערוגות פאה. וע"י בתוס' וברא"ש שנוקט שדווקא שקצב לפחות חוטה אחת לצורכו.) **אולם הסתפק ר"פ**, בכה"ג שאמר על הערוגה השניה **"והדין"**, האם התכוון גם זאת פאה. או זאת תשאר לצרכי. (רא"ש ותוס'). **ספק הגמ'**, האם יש היקף פאה לקרבנות, לגבי כל הדינים, אף לגבי דין ידות. **או שההיקף**, רק לגבי בל תאחר. (ואע"ג שאין הקש למחצה. ע"י בר"ן וברא"ש, איך ביארו.) (נשאר בספק. וע"י בר"ן ז'. מחלוקת להלכה. האם צדקה ופאה הוי ספק באיסור או בממון.)